

Роль гуманітарних дисциплін у формуванні соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників

Н. М. Самборська

Житомирський державний університет імені І.Я. Франка
Corresponding author. E-mail: talsy74@ukr.net

Paper received 11.11.16; Accepted for publication 20.11.16.

Анотація: У статті розглянуто питання гуманізації та гуманітаризації професійної освіти, як сучасної тенденції. Проаналізовано відмінності у визначенні вищезгаданих понять. Представлено зміст та специфіку вивчення гуманітарних дисциплін в умовах медичних коледжів та інститутів медсестринства. Подано структуру та визначення гуманітарної дисципліни як складової гуманітарної науки. З'ясовано зовнішні та внутрішні чинники необхідності запровадження новітніх форм і методів формування даної компетентності майбутніх медичних працівників у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Проаналізовано специфіку змісту професійної підготовки у медичних коледжах та інститутах медсестринства в Україні та гуманітарної підготовки майбутніх медичних працівників у коледжах та інститутах медсестринства, її вплив на формування соціально-комунікативної компетентності. Доведено, що курс гуманітарних дисциплін є невід'ємною складовою у формуванні соціально-комунікативної компетентності високопрофесійного медичного працівника.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, гуманітарні дисципліни, професійна компетентність, соціально-комунікативна компетентність медичного працівника.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Проблема професійної підготовки медичних працівників знаходиться на вістрі системи охорони здоров'я, у якій кадри складають основу ефективності зазначеної системи. Від якості професійної підготовки медичного персоналу, рівня його професійної компетентності й загальної культури багато в чому залежить реформування системи надання медичної допомоги населенню. Компетентнісні засади підготовки медичних працівників спонукають до вироблення оптимальної сукупності форм, методів і засобів формування всіх складових професійної компетентності, в тому числі й соціально-комунікативної. Важливість означеного питання підкреслюється в міжнародних документах, які стосуються сфери охорони здоров'я, наприклад, в документах ВООЗ, Всесвітньої федерації медичної освіти (WFME), Європейської асоціації медичної освіти (ЕНМА). Входження України в європейський освітній простір орієнтує вітчизняну систему професійної підготовки медичних працівників на формування компетентнісного простору навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів різного рівня акредитації.

Мета статті: обґрунтувати значення та навчально-виховний потенціал циклу гуманітарних дисциплін у медичних коледжах та інститутах медсестринства для формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників.

Викладення основного матеріалу. Медична освіта в Україні є єдиною системою, що забезпечує безперервність процесу набуття медичної кваліфікації у навчальних закладах різного рівня акредитації та в системі другої вищої (післядипломної) освіти. Професійна підготовка медичних працівників є одним з регуляторів соціального розвитку як особистості, так і середовища, оскільки, як справедливо стверджує О. Солодовник, формує доктрину життєздатності суспільства і підтримує соціум шляхом забезпечення діяльності сфери охорони здоров'я [1, с. 228]. З іншого боку, підготовка медичних працівників є складовою загальної системи професійної освіти фахівців, що володіють належним рівнем професійної майстерності й загальної культури. Т. Кудрявцева

слушно зауважує, що медичний працівник нині повинен мати високий рівень професійних знань, умінь і навичок, володіти належним рівнем професійного мислення; натомість уявлення про медичного працівника як особу, що виконує суто допоміжні функції, є застарілими [2]. У зв'язку з цим великого значення набуває аналіз змісту професійної підготовки майбутніх медичних працівників у медичних коледжах та інститутах медсестринства, який включає кілька основних взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- 1) цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки;
- 2) цикл природничо-наукової підготовки;
- 3) цикл професійної і практичної підготовки;
- 4) цикл дисциплін самостійного вибору.

У викладеній вище структурі змісту професійної підготовки медичних працівників у медичних коледжах та інститутах медсестринства гуманітарні дисципліни знаходяться переважно у першій групі – циклу предметів гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Крім того, в окремих випадках гуманітарні дисципліни можуть включатися до групи предметів за вибором студента, яка в останні роки набуває дедалі більшого значення. Загалом система професійної підготовки медичних працівників має сформувати єдині вимоги до рівня професійної кваліфікації, до наповнення змісту професійних компетенцій відповідно до європейських документів про освіту та вітчизняного освітнього законодавства. Так, сьогодні особливе значення в новій парадигмі вищої освіти надається її гуманітаризації та гуманітаризації. Саме з цієї позиції сформульовані завдання в ухваленій Державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття” (1993 р.), в котрій зазначено: “Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи”[3]. В даному контексті необхідно чітко розрізнити поняття гуманізації та гуманітаризації.

Погоджуємось з С. У. Гончаренко що, гуманізація та гуманітаризація – це два незалежних методологічних принципи, що знаходяться у взаємодії між собою, але мають власні цілі й завдання [4, с.6].

Латинське слово «homo», що є спільним коренем для обидвох термінів, в словнику перекладається як "людина". Похідний від нього термін - humanus - «людяний», «притаманний людині». У філософському словнику знаходимо таке визначення гуманізму: «Гуманізм (від лат. Humanus - людяний) - система поглядів, що виражають визнання цінності людини як особистості, його прав на свободу, щастя і рівність, повагу принципів справедливості та милосердя як норм відносин між людьми, боротьба за створення умов для вільного розвитку творчих сил і здібностей людини» [5, с.99]. Подібний інтерес до особистості людини, його внутрішнього світу, самореалізації і знаходить відображення в гуманізації освіти, в її особистісно-орієнтованих технологіях.

О.Ф. Гук в своїй роботі пише, що під гуманізацією освіти розуміються наступні процеси:

- гармонізації, удосконалення, олюднення всієї системи відносин, формування системи відносин на основі солідарності й співробітництва;
- створення сприятливого морально-психологічного клімату в макро- і мікроколективах; - демократизації навчального процесу;
- демонтажу адміністративно-командної системи управління життям вищого навчального закладу і заміни авторитарних методів управління демократичними;
- оволодіння викладачами й співробітниками формами й методами педагогіки "співробітництва" [6, с.182].

З іншого боку, в академічному тлумачному словнику знаходимо наступне визначення: «Гуманітарний» – який належить до суспільних наук, що вивчають людину і її культуру.[7] Сьогодні слово «гуманітаризація» використовується в декількох значеннях: як «освіта», «освіченість», що означає не лише інтелектуальні досягнення особистості, але і наявність у неї чеснот притаманних високо духовній людині, піклування про добробут народу, повага до людської гідності. З іншого боку, вперше слово «гуманітарний» з'явилося в словосполученні «гуманітарні науки». Даний термін латинською мовою виголосив давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ і літератор Марк Туллій Цицерон.

Гуманітарні науки - перелік наукових дисциплін, які вивчають людину в сфері її суспільної, духовної, культурної, розумової, моральної діяльності. За об'єктом, методологією предмет вивчення гуманітарних наук часто перетинається або ототожнюється з соціальними науками, при цьому протиставляючись всім природничим і точним наукам, ґрунтуючись на критерії методу і предмета [8].

Одним із головних завдань гуманітарної науки є здатність перетворювати соціальний, політичний та економічний світ навколо нас і таким чином робити внесок у будь-яку діяльність людини, суспільства і держави.

В свою чергу гуманітарна дисципліна, будучи складовою гуманітарних наук, як і будь-яка інша

дисципліна має свій об'єкт, предмет, завдання, роль і функції.

Об'єкт дисципліни це повна об'єктивна реальність, яку дисципліна вивчає, те на що спрямовується процес її дослідження. В гуманітарних дисциплінах об'єктом пізнання виступає суспільство, окремі сфери суспільного життя, різні його прояви.

Предметом дисципліни є саме те конкретне, що дисципліна досліджує у своєму об'єкті: риси і якості явищ, зв'язки та відносини. В гуманітарних дисциплінах таким конкретним виступає світ людини, сама людина та продукти її творчої життєдіяльності в суспільстві. М. М. Бахтін визначає предмет гуманітарних наук як виразне буття, що говорить. Це буття ніколи не збігається з самим собою і тому невичерпно у власному розумінні і значенні[9].

Завданням гуманітарних дисциплін є аналіз закономірностей соціального життя, його мотивів, діючих предметів, а базовим методологічним засобом за Г. Ріккертом є розуміння [10]. Розуміння залежить від внутрішнього потенціалу особистості, рівня її духовного розвитку, здатності прийняти та наслідувати ті чи інші правила буття в певному соціумі. Ці процеси вимагають великої праці людини над собою, щоденного самовдосконалення і саме гуманітарні дисципліни є тими провідниками, що допомагають у формуванні високоморальної, соціалізованої особистості.

Щодо ролі дисциплін гуманітарної спрямованості, то вони реалізують важливі функції освітнього та виховного характеру: сприяють розвитку особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, естетичного смаку і гармонії, навчають культурі життя та правилам взаємин з людьми і природою, правильному ставленню до свого здоров'я та здоров'я інших, мінімально необхідним юридичним знанням, знанням в області економіки, політики і соціології, допомагають загальнокультурному та професійному зростанню особистості.

Таким чином можемо дійти висновку, що ядром гуманітарних дисциплін є вивчення людини у її духовному та філософському розумінні.

Дисципліни гуманітарного та соціально-економічного циклу дозволяють формувати такі компетенції фахівця, без яких подальший інноваційне і стабільний розвиток суспільства є неможливим, а саме: письмова та усна комунікація рідною мовою, здатність до критики і самокритики, здатність працювати в команді, навички міжособистісних відносин, здатність спілкуватися з фахівцями з інших галузей, прийняття відмінностей і мультикультурності, здатність працювати в міжнародному середовищі, знання інших мов, спільність етичних цінностей, здатність до організації і планування, прийняття рішень, здатність адаптуватися до нових ситуацій, лідерство, розробка і управління проектами, ініціативність і підприємницький дух, турбота про якість, прагнення до успіху [11].

Аналіз змісту окремих гуманітарних дисциплін, які вивчаються майбутніми медичними працівниками, дає можливість встановити, наскільки вони сприяють формуванню соціально-комунікативної компетентності означених фахівців, тобто вичленити

у змісті гуманітарної підготовки соціально-комунікативну складову. Для прикладу проаналізуємо зміст таких гуманітарних дисциплін, як українська мова (в тому числі за професійним спрямуванням), світова література, історія України, іноземна мова (в тому числі за професійним спрямуванням).

Українська мова як гуманітарна дисципліна дає можливість студентам набувати достатніх мовленнєвих умінь і навичок як основи ефективного й коректного соціально-комунікативного процесу. Мета даного курсу полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой особистості, яка вільно володіє сучасною українською літературною мовою, її стилями і жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, вміє формулювати свої думки та переконання, сприяє формуванню у студентів уміння чітко і лаконічно висловлюватись з урахуванням рівня комунікативної компетентності співрозмовника, доречно використовувати мовні засоби у процесі спілкування, як особистісного так і професійного характеру.

Важливе значення для формування соціально-комунікативної компетентності медичних працівників має вивчення ними дисципліни «*Світова література*».

Метою вивчення курсу світової літератури є формування у студентів широких соціально-комунікативних компетенцій, що ґрунтуються на знаннях, умінь пізнавального і творчого характеру, соціальних навичках, світоглядних переконаннях тощо.

Як засвідчили приклади вивчення різних тем у курсі «Світова література», студенти мають можливість розвивати свої соціально-комунікативні знання, уміння і навички у процесі ознайомлення з відомими літературними творами світу, що сприяє їх соціокультурному зростанню.

Важливе соціокультурне значення має також вивчення студентами курсу *історії України*. Ця дисципліна призначена для формування історичної свідомості молоді, в якій поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток, усвідомлення нею нерозривності зв'язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь українців, виховання громадянського патріотизму, відповідальності за долю своєї Батьківщини, спонукання до активної наполегливої праці в розбудові і зміцненні держави. Попри таку постановку загальної мети курсу, у її змісті закладено потужний соціально-комунікативний контекст, оскільки вона спрямовується на формування активної громадської позиції студента та навичок висловлювати цю позицію; на формування у студентів навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного розвитку та їх інтерпретації; вироблення умінь застосовувати набуті знання з історії у повсякденному спілкуванні з професійної та особистісної проблематики, для орієнтації в суспільно-політичному житті, комунікативної критичної оцінки суспільних явищ і подій.

На велику увагу в контексті формування соціально-комунікативної компетентності студентів заслуговує вивчення ними *іноземної мови* (в тому числі за професійним спрямуванням).

Основні завдання вивчення іноземної мови як навчальної дисципліни — це розвиток комунікативної компетенції, підґрунтям якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовленнєвих навичок і знань. Головною метою навчання має стати не нагромадження знань, а вміння застосовувати їх та формувати механізми самореалізації.

Вивчення іноземної мови переслідує також суто практичну мету: опанування студентами умінь мовлення на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування у сферах професійної діяльності в типових ситуаціях в усній та письмовій формах; забезпечення розвитку навичок аналітичного читання, розуміння та використання в професійній діяльності іншомовних джерел з медичної тематики, написання рефератів, анотацій іноземною мовою.

Соціально-виховна мета вивчення іноземної мови в медичному коледжі й інституті медсестринства полягає у тому, щоб формувати у студентів культуру спілкування, прийнятну в сучасному цивілізованому світі; ціннісні орієнтації, почуття та емоції; позитивне ставлення до іноземної мови, культури народу, який розмовляє цією мовою; розуміння важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користування нею у професійній діяльності; такі риси характеру, як доброзичливість, толерантність, гуманізм, активність, працьовитість.

Крім того, під час вивчення іноземної мови відбувається: розвиток у студентів умінь переносу знань та навичок у нову ситуацію на основі здійснення проблемно-пошукової діяльності; мовленнєвих здібностей (фонетичного інтонаційного слуху, мовної здогадки, імітації, логічного викладання думок тощо); різних видів пам'яті – слухової, й зорової, оперативної та тривалої; уваги – довільної та мимовільної, уяви тощо; готовності до участі в іншомовному спілкуванні; готовності до подальшої самоосвіти в галузі володіння іноземною мовою.

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, що для формування сучасного фахівця гуманітарні дисципліни є невід'ємною складовою освітнього процесу в умовах медичних коледжів та інститутів медсестринства. Даний курс дисциплін сприяє розвитку високодуховної, культурної, творчої особистості, у якій професійні якості доповнюються, а можливо навіть базуються на її високоморальному, відповідальному ставленні до своєї роботи, що, в свою чергу, є невід'ємною складовою саме компетентного медичного працівника.

Перспектива подальших досліджень пов'язується нами з дослідженням та визначенням структурних компонентів соціально-комунікативної компетентності майбутнього медичного працівника з огляду на специфіку вивчення гуманітарних дисциплін в умовах медичних коледжів та інститутів медсестринства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодовник О. Сутнісна характеристика поняття «професійне самовдосконалення» молодших медичних спеціалістів // Нові технології навчання: науково-методичний збірник. – К.-Вінниця, 2014. – Вип.83. – С.227-232., с.228
2. Кудрявцева Т.О. Актуальні питання професійної підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій в професійній діяльності. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Pedagogica/2_86_527.doc.htm
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>.
4. Гончаренко С.У. І все-таки – гуманітаризація // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1.– С. 3–7. Духовність особистості: методологія, теорія і практика 5 (52)-2012 87
5. Философский словарь [Текст] / под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с., с. 99
6. Гук О.Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. – К.: Логос, 2012. - Вип.14. - 2012. - 232 с., с. 182
7. Словник української мови: в 11 томах. – Том 2, 1971. – стор. 193. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/ghumanitaryj>
8. Вікіпедія [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
9. Бахтин М.М. К философским основам гуманитарных наук // Бахтин М.М. Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. — СПб.: Азбука, 2000.
10. Риккерт, Г. Науки о природе и науки о культуре. – М.: Республика, 1998.
11. Бодрова С.В. Визначальний фактор підвищення ефективності гуманітарної підготовки у вищій школі - його професійна орієнтація. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/2007/professor.ru/Bodrova_EV/

REFERENCES

1. Solodovnyk, A. The essential characteristics of the concept of "professional selfimprovement" of licensed practical nurses // New technology in training: scientific methodological collection. - Kyiv-Vinnitsia, 2014 - Vyp.83. - p.227-232., p.228
2. Kudryavtseva, T.A Current issues of training of future nurses to resolve problem situations in professional activity. [Electronic resource] / Kudryavtseva T.O. - Access: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Pedagogica/2_86_527.doc.htm
3. State National Program "Education" (Ukraine XXI century). [Electronic resource] - Access: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>.
4. Goncharenko, S.U. For all of that – humanitarization // Pedagogy and Psychology. - 1995. - № 1. - P. 3-7. Spirituality: Methodology, Theory and Practice 5 (52) -2012 87
5. Philosophical Dictionary [Text] / ed. Y.T. Frolov. - 6th ed., Rev. and add. - M.: Politizdat, 1991. - 560 p., p. 99
6. Hook, A.F. Humanization of educational process in higher education // Actual Problems of Sociology, Psychology, Pedagogy, Collected Works. - K.: Logos, 2012. - Vyp.14. - 2012. - 232 p., p. 182
7. Ukrainian Language Dictionary, 11 volumes. - Volume 2, 1971. - p. 193. [Electronic resource] - Access: <http://sum.in.ua/s/ghumanitaryj>
8. Wikipedia [Electronic resource] - Access: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
9. Bakhtin, M.M. By the philosophical foundations of the humanities // Bakhtin M.M. Author and hero. By the philosophical foundations of the humanities. - SPb.: Azbuka 2000.
10. Rickert, G. Natural sciences and cultural sciences. - Moscow: Republic, 1998.
11. Bodrova, E. Decisive factor in improving the efficiency of humanitarian training in high school - its professional orientation. [Electronic resource] - Access: http://www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/2007/professor.ru/Bodrova_EV/

The role of humanitarian subjects in formation the social-communicative competence of future medical workers

N. Samborska

Abstract: In the article the question of humanization and humanitarization of vocational education, as a modern trend is carried over for consideration. The difference between fore-mentioned concepts is identified. In the article the content and the specific features of humanitarian subjects study in medical colleges and nursing institutes are represented. It is presented the structure and the definition of humanitarian subjects as a unit of the humanities. It is found essential external and internal factors for introduction new forms and methods in the process of formation the social-communicative competence of health care workers in the study of humanitarian subjects. The specificity of the content of professional training in medical colleges and nursing institutes in Ukraine and humanitarian training of future health care workers in colleges and nursing institutes is analyzed. It is determined its influence on the formation the social-communicative competence. It is proved that the course of humanitarian subjects is an integral part in formation the social-communicative competence of highly professional health care worker.

Key words: *humanization, liberalization, humanities, professional competence, social and communicative competence health worker.*

Роль гуманитарных дисциплин в формировании социально-коммуникативной компетентности будущих медицинских работников

Самборская Н.

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы гуманизации и гуманитаризации профессионального образования, как современной тенденции. Представлено содержание и специфику изучения гуманитарных дисциплин в условиях медицинских колледжей и институтов медсестринства. Подано структуру и определение гуманитарной дисциплины как составляющей гуманитарной науки. Выяснены внешние и внутренние факторы необходимости введения новых форм и методов формирования данной компетентности будущих медицинских работников в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Проанализирована специфика содержания профессиональной подготовки в медицинских колледжах и институтах медсестринства в Украине и гуманитарной подготовки будущих медицинских работников в колледжах и институтах медсестринства, ее влияние на формирование социально-коммуникативной компетентности. Доказано, что курс гуманитарных дисциплин является неотъемлемой составляющей в формировании социально-коммуникативной компетентности высокопрофессионального медицинского работника.

Ключевые слова: *гуманизация, гуманитаризация, гуманитарные дисциплины, профессиональная компетентность, социально-коммуникативная компетентность медицинского работника.*